

THE SYSTEM OF IMAGES IN PERSIAN NOVEL-WRITING (ON THE EXAMPLE OF MUSHFIQ KOZIMIY'S "QO'RQINCHILI TEHRON")

Rukhsora Zoitova

*4th-year student of the Persian-English group
Higher School of Iranian Studies and Afghan Studies
Tashkent State University of Oriental Studies
ruxsorazoitova@gmail.com
Tashkent, Uzbekistan*

D. Yusupova

*Senior Lecturer of the Higher School of Iranian Studies and Afghan Studies
Tashkent State University of Oriental Studies
Tashkent, Uzbekistan*

ABOUT ARTICLE

Key words: main character, social system, social system, social inequality, historical and political changes.

Received: 25.03.26

Accepted: 26.03.26

Published: 27.03.26

Abstract: This article discusses the characters featured in Mushfiq Kozimiy's novel "Qo'rqinchili Tehron". The article reveals a vivid depiction of the characters portrayed in the novel, the social problems of the period in which they lived, and the complexities of the human psyche. The novel occupies an important place in modern Iranian prose. It depicts the life of the city of Tehran, as well as the social, economic, and political aspects of its society.

FORS ROMANCHILIGIDA OBRAZLAR TIZIMI (MUSHFIQ KOZIMIYNING "QO'RQINCHILI TEHRON" MISOLIDA)

Ruxsora Zoitova

*4-kurs fors-ingliz guruhi talabasi
"Eronshunoslik va afg'onshunoslik" oliy maktabi
Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti
ruxsorazoitova@gmail.com
Toshkent, O'zbekiston*

D. Yusupova

*TDSHU, "Eronshunoslik va afg'onshunoslik" oliy maktabi katta o'qituvchisi
Toshkent, O'zbekiston*

MAQOLA HAQIDA

Kalit soʻzlar: bosh qahramon, ijtimoiy tizim, ijtimoiy tizim, ijtimoiy tengsizlik, tarixiy va siyosiy oʻzgarishlar.

Annotatsiya: Mazkur maqola Mushfiq Kozimiyning “Qoʻrqinchli Tehron” romanidan oʻrin olgan obrazlar haqidadir. Romanda aks etgan obrazlar va ular yashagan davrning ijtimoiy muammolarini, inson ruhiyatining murakkabliklari yorqin tasviri maqolada ochib beriladi. Roman Eronning zamonaviy nasrida muhim oʻrin tutadi. Unda Tehron shahrining hayoti, uning jamiyatining ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy tomonlari tasvirlanadi.

СИСТЕМА ОБРАЗОВ В ПЕРСИДСКОМ РОМАНЕ (НА ПРИМЕРЕ «QOʻRQINCHLI TEHRON» МУШФИКА КОЗИМИЯ)

Рухсора Зоитова

Студентка 4 курса (персидско-английская группа)

Высшая школа иранистики и афганистики

Ташкентский государственный университет востоковедения

ruxsorazoitova@gmail.com

Ташкент, Узбекистан

Д. Юсупова

Ташкентский государственный университет востоковедения, старший преподаватель

Высшей школы иранистики и афганистики

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: главный герой, социальная система, социальная система, социальное неравенство, исторические и политические изменения.

Аннотация: Данная статья посвящена образам, представленным в романе Мушфика Козимия «Qoʻrqinchli Tehron». В статье раскрывается яркое изображение героев романа, социальные проблемы эпохи, в которой они жили, а также сложность человеческой психики. Роман занимает важное место в современной иранской прозе. В нём изображается жизнь города Тегерана, а также социальные, экономические и политические стороны общества.

Kirish. “Qoʻrqinchli Tehron” romani oʻzining syujeti va markaziy qahramonlari orqali Eron jamiyatining ichki hayotini oʻrganishga yordam beradi. Syujetda oʻtkir ijtimoiy va iqtisodiy tengsizliklar, boy va kambagʻallar oʻrtasidagi farqlar, shuningdek, erkaklar va ayollar oʻrtasidagi hukmronlik munosabatlari koʻrsatilgan. Asar boshlanishidan boshlab oʻquvchini hayotdagi murakkab ijtimoiy aloqalar va ularning insoniyatga taʼsirini oʻrganishga chorlaydi.

Romanning bosh qahramoni – qashshoq, ammo umidvor yigit. U oʻzining oilaviy ahvoli va jamiyatdagi oʻz oʻrnini topishga intiladi. Biroq, uni kutayotgan muammolar nafaqat individual qiyinchiliklar, balki butun bir ijtimoiy tizimning korrupsiyasi va nohaqligini anglatadi. Yigitning

hayotini o'zgartirishga bo'lgan intilishi vaqt o'tishi bilan yangi to'siqlar, adolatsizliklar va jamiyatning unga qarshi turadigan tizimlari bilan duch keladi.

Ayollar ham romanning markaziy qahramonlaridan biri sifatida ko'rsatilgan. Ularning taqdiri, ijtimoiy mavqei va jamiyatda o'z o'rnini topishdagi qiyinchiliklari chuqur tasvirlangan. Ayollar faqat oilaviy azob-uqubatlarning emas, balki kengroq ijtimoiy muammolar, masalan, jinsiy tengsizlik va patriarxal tuzumlarga qarshi kurashayotgan shaxslar sifatida namoyon bo'ladi.

Romanida erkak qahramonlar jamiyatdagi turli qatlamlarning vakillari sifatida tasvirlanadi. Bir tomondan, bosh qahramon ijtimoiy tizimdagi ziddiyatlarga qarshi kurashishga intilgan, ammo tizimning o'zi unga eng yuksak darajada qarshi turadi. Ushbu obraz orqali Kozimiy jamiyatning umumiy korrupsiyasini ko'rsatishga intilgan. Yigitning orzulari va uning real hayotdagi kurashlari orqali jamiyatdagi boshqaruv tizimining zaif tomonlarini tanqid qiladi. Masalan:

Mahmud – romanning asosiy qahramoni bo'lib, kambag'al oilada tug'ilgan va jamiyatning eng pastki qatlamidan chiqqan yigitdir. Uning hayoti shu qadar qiyinlashgan-ki, har kuni o'z oilasining kelajagi uchun kurashadi. Mahmudning tasvirlanishida uning umidlari va orzulari muhim ahamiyatga ega, ammo jamiyatning nohaqligi uning hayotini tobora og'irlashtiradi. Mahmudning asosiy intilishi – o'zining va oilasining ijtimoiy holatini o'zgartirishdir. Uning ichki qarama-qarshiliklari va umidlari romanning markaziy mavzularidan biri bo'lib, asar o'quvchiga jamiyatdagi nohaqlikni va uning shaxsiy hayotga ta'sirini ochib beradi.

Shahram – romandagi yana bir erkak qahramon. U boy va zamonaga moslashgan, namunali erkak sifatida ko'rsatilgan. Shahram boy, ammo juda befarq va o'z manfaatlari uchun boshqalar ustidan hukmronlik qilishni afzal ko'radigan shaxsdir. U Mahmudga qaraganda, jamiyatdagi ijtimoiy tizimdan maksimal darajada foydalangan kishidir. Shahramning tasviri yozuvchining boylar va kambag'allar o'rtasidagi farqni ko'rsatishdagi bir vositadir. Shahramning hayot tarzini va uning harakatlarini kuzatish orqali o'quvchi jamiyatdagi adolatsizliklarni yanada yaqqolroq tushunishi mumkin.

Ayollar obrazi romanida alohida o'rin tutadi. Ular asosan jamiyatdagi pastki qatlamning qurbonlari sifatida ko'rsatilgan. Ayollar o'z hayotlarida ijtimoiy va iqtisodiy qiyinchiliklarga duch kelgan holda, patriarchal tuzumning zo'ravonligini boshdan kechirmoqda. Ayollar obrazlari nafaqat oiladagi, balki jamiyatdagi tengsizlikni ham aks ettiradi. Ko'p hollarda, ayollar o'z yengilligi va muammolari bilan faqat jamiyatdagi adolatsiz tizimning qurboniga aylanadi.

Firuz – romandagi asosiy ayol obrazidir. U shaharning kambag'al qatlamida yashovchi, ammo o'z orzularini amalga oshirishga intilgan yosh ayol. Firozaning hayoti jamiyatdagi patriarxal tizimning muammolaridan aziyat chekadi. U o'z taqdirini o'zgartirishga urinib ko'rgan, ammo ko'pincha jamiyat tomonidan cheklangan va tutilgan ayol sifatida tasvirlanadi. Firoza mahalliy erkaklar tomonidan bosim ostida bo'lib, o'z orzulari va hayot yo'li o'rtasida murosasiz qarama-

qarshiliklarga duch keladi. Firuzaning obrazini tahlil qilish orqali yozuvchi ayollarning jamiyatdagi shaxsiy va ijtimoiy erkinlikka bo‘lgan kurashlarini ko‘rsatadi.

Zahra esa Firozadan biroz farq qiladi, u ko‘proq o‘z o‘rnini va o‘z farovonligini oilaviy munosabatlar orqali izlashga harakat qilgan ayoldir. Zahra ro‘manning boshida ota-onasining qarorlariga ko‘nikishgan va boshqalar o‘rnida turib, ba’zi ijtimoiy tuzumni qabul qilgan. U o‘z hayotidagi holatga rozi bo‘lishga, jamiyatdagi mavjud ijtimoiy tizimning me‘yorlariga muvofiq hayot kechirishga majburdir. Zahra obrazini yozuvchi, jamiyatda o‘zini yengil va o‘z imkoniyatlari bo‘yicha yashashga majbur bo‘lgan ayol sifatida tasvirlaydi.

Boylar va kambag‘allar o‘rtasidagi qarama-qarshilik. Roman asosan boy va kambag‘allar o‘rtasidagi katta tafovutlarni ko‘rsatadi. Boylarning harakatlari va ularning kambag‘allarga nisbatan befarqligi, kambag‘allar esa hayot uchun kurashishda o‘z taqdirini belgilashga harakat qilishadi. Boylarning ahvoli va xulq-atvori shahar hayotining yuqori qatlamlari va kuchli ijtimoiy tizimlarni tasvirlab beradi. Kambag‘allar obrazlari esa o‘zgarish uchun kurashayotgan, ammo ijtimoiy tizim tomonidan cheklangan insonlarni ifodalaydi. Masalan:

Javod – boy qatlamning vakili sifatida kiritilgan qahramondir. U o‘z shaxsiy manfaatlarini himoya qilishga o‘zini bag‘ishlagan va bir qator boshqa odamlarning

baxtsizligidan foydalangan shaxsdir. Javadning tasviri orqali romanda jamiyatdagi eng yuqori qatlamning befarqligi va kambag‘allarga nisbatan qattiqqo‘lligi tanqid qilinadi. U kambag‘allarning hayotini hech qanday qiyinchiliklar bilan bog‘lamaydi, aksincha, ular uchun haqiqiy yordamga muhtoj emasligini ko‘rsatadi. Javadning tasviri boy va kambag‘allar o‘rtasidagi g‘oyat keskin tafovutni ochib beradi.

Nasir – kambag‘al oilada o‘sgan va jamiyatdagi adolatsiz tizimning qurboniga aylangan yigitdir. Uning tasviri ijtimoiy nohaqliklar va jamiyatning pastki qatlamlarida yashovchi odamlarning haqiqiy holatini ko‘rsatish uchun xizmat qiladi. Nasir hayoti davomida o‘zining zaifligini va imkoniyatsizligini sezib, jamiyatda o‘z o‘rnini topishga intiladi. Ammo u uchun barcha eshiklar yopiqdir va u o‘zining faqat qashshoqlikda yashashga mahkumligini anglaydi.

“Qo‘rqinchli Tehron” romani jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlikni yanada keskin ko‘rsatadi. Yozuvchi, ayniqsa, ijtimoiy sinflar o‘rtasidagi farqlarni va ularning jamiyatdagi hayotga ta‘sirini ta‘kidlaydi. Boylarning kambag‘allarga bo‘lgan befarqligi va kambag‘allarni o‘z holiga qo‘yib yuborish, davlatning korrupsiyasi va tizimdagi adolatsizliklarni ko‘rsatish orqali jamiyatda hukm surayotgan nohaqliklarni ochib beradi.

Asarda ayollarning ijtimoiy mavqeini va ularning o‘z jamiyatida qanday ro‘l o‘ynashini ko‘rish mumkin. Mushfiq Kozimiy, ayollarning jamiyatdagi yerlik vazifalari va oilaviy ahvollariga alohida e‘tibor qaratadi. Ayollar, ayniqsa, o‘z hayotlarini o‘zgarish yo‘lida kurashayotgan muhim

obrazlar sifatida yoritilgan. Roman ayollarni faqat gender muammolari va ijtimoiy cheklovlar bilan bog‘lamasdan, ularni umuman jamiyatning faol ishtirokchilari sifatida tasvirlaydi.

Romanning muhim mavzularidan biri Tehron shahridagi urbanizatsiya jarayonlari va shu jarayonda yuzaga keladigan ijtimoiy muammolardir. Tehron shaharining o‘zgarishi, unga kelgan yangi mehnatkashlar va bu jarayonda paydo bo‘lgan yangi jamiyat tuzilmalariga qarshi kurashishni tasvirlash orqali roman shahar hayotining murakkab tabiatini ochib beradi.

Mushfiq Kozimiyning uslubi juda aniq va puxta. U o‘z asarlarida realizmni tanlagan va shahar hayotining har bir tafsilotini, xususan, oddiy insonlarning muammolarini realistik tarzda yoritishga harakat qilgan. Yozuvchi tasvirlar va detallarga alohida e‘tibor qaratadi, bu orqali o‘quvchi hayotdagi murakkabliklarni oson tushunishi mumkin. Dialoglar asarda katta o‘rin tutadi, bu esa personajlarning o‘zgarishlaridagi psixologik holatlarni ko‘rsatishga yordam beradi.

“Qo‘rqinchli Tehron”ning adabiy ahamiyati. Mushfiq Kozimiyning “Qo‘rqinchli Tehron” romani Eron yangi davr romanchiligining muhim namunasi sifatida adabiyotshunoslar tomonidan keng o‘rganilgan. Asar nafaqat badiiy, balki ijtimoiy ahamiyatga ega bo‘lib, jamiyatdagi adolatsizliklar, gender tengsizliklari va ijtimoiy muammolarni ochib beradi. Kozimiy Eron jamiyatining o‘sha davrdagi turmush tarzini chuqur o‘rgangan holda, o‘z qahramonlari orqali jamiyatning eng og‘ir masalalarini e‘tiborga olib, o‘quvchiga haqiqiy ijtimoiy holatni ko‘rsatdi. Romanning ahamiyati nafaqat Eron, balki butun jahon adabiyotidagi realistik yondashuvni kashf etdi va adabiyotga yangicha nafas bag‘ishladi.

Roman va Eron yangi davr jamiyati. “Qo‘rqinchli Tehron” romanida, asosan, Eron jamiyatining XX asrning oxiri va XXI asr boshlaridagi holati tasvirlanadi. Mushfiq Kozimiy bu asarida Tehron shahrining o‘zgarayotgan ijtimoiy va siyosiy manzarasini, aholining turmush tarzini va jamiyatdagi tizimlarning xususiyatlarini ochib beradi. Romandagi voqealar Eronning yangi davrida yuz berayotgan o‘zgarishlarga va jamiyatdagi ijtimoiy qatlamlar o‘rtasidagi qarama-qarshiliklarga taalluqlidir. Asarda jamiyatning ayrim qatlamlaridagi kurashlar, adolatsizlik va korrupsiya, diniy va siyosiy tizimning ahamiyati va odamlarning o‘zgarishlarga bo‘lgan intilishlari haqida so‘z boradi.

Eronning Yangi Davri: Ijtimoiy va Siyosiy O‘zgarishlar. Eron yangi davrda o‘zining iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy tizimlarida muhim o‘zgarishlarni boshdan kechirgan. 1979-yilda Eron Islom inqilobi yuz berdi va u mamlakatda ko‘plab o‘zgarishlarga olib keldi. Inqilobdan keyingi davrda Eronning siyosiy tizimi va ijtimoiy tuzumi butunlay o‘zgardi, va Eron yangi diniy davlatga aylandi. Islom inqilobi orqali hukumatni tashkil qilgan diniy autoritarizm siyosati Eron jamiyatiga katta ta‘sir ko‘rsatdi.

Jamiyatdagi O‘zgarishlar va Qahramonlarning Kurashi. Mushfiq Kozimiy romanda, ayniqsa, Tehron shahrining ijtimoiy qatlamlari orasidagi qarama-qarshiliklarni kuchli tasvirlaydi. Bu qarama-

qarshiliklarning eng ko'zga ko'rinarli jihati – boylar va kambag'allar o'rtasidagi tafovutdir. Mahmud kabi qahramonlar, o'z oilalarini boqish uchun kurashayotganlar, ijtimoiy sinf farqlari va jamiyatdagi korrupsiya tufayli o'z orzulariga erisha olmaydi. Bu esa o'zgarishlar va yangilanish istagini kuchaytiradi.

Shuningdek, romanda ayollarning jamiyatdagi o'rni ham muhim mavzu sifatida ko'rsatiladi. Firoza va Zahra kabi ayollar o'z hayotlarini o'zgartirishga, jamiyatdagi patriarxal tizimga qarshi kurashishga intiladi. Bu kurashlar ayniqsa, yangi davr Eronidagi ijtimoiy va siyosiy o'zgarishlar bilan bog'liq. Eronning yangi davrida ayollarga bo'lgan qarashlar, ular uchun cheklovlar va tazyiqlar roman orqali ochib berilgan. Ayollar o'z huquqlarini va erkinliklarini talashayotgan paytda, jamiyatdagi ijtimoiy o'zgarishlar ularning kurashiga ta'sir ko'rsatadi.

Diniy va Siyosiy Tizim: Hokimiyat va Korrupsiya. Eron jamiyatida diniy hokimiyatning kuchayishi va uning ijtimoiy-siyosiy tizimdagi rolini tasvirlashda romanning o'rni juda katta. Islom inqilobidan keyin Eronning siyosiy tuzumi shariat qonunlariga asoslanib, jamiyatda diniy nazorat kuchaydi. Biroq, bu yangi tizimda ham korrupsiya va nohaqliklar yuzaga keldi. Shahram kabi qahramonlar jamiyatda korrupsiyaga aralashgan holda o'z foydalarini ko'rishga harakat qiladilar.

Shuningdek, Eronning yangi siyosiy tizimi odamlarning erkinliklarini chekladi, shaxsiy hayotlarida nazoratni oshirdi va ko'plab sohalarda repressiyalarni kuchaytirdi. Asar orqali bu tizimning inson huquqlariga bo'lgan salbiy ta'siri, jamiyatdagi nohaqliklar va adolatsizliklar ko'rsatilgan. Jamiyatning turli qatlamlarida bu repressiyalar va tazyiqlar boshqacha namoyon bo'ldi: boylar va yuqori sinf odamlari bunday tizimdan foydalandi, kambag'allar va o'rtacha sinf esa bu jarayonda qattiq zararga uchradi.

Yangi davrda yangi umidlar va o'zgarishlarga talab. Romanning yakuniy qismida o'zgarishlar va yangi umidlar ko'rsatiladi. Mahmud, Firoza va boshqa qahramonlar o'zlarining orzularini amalga oshirishga harakat qilishadi. Asar, shuningdek, yangi davrda o'zgarishlar uchun umidlar va yangi kurashlarni ham aks ettiradi. Eron jamiyatidagi iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy o'zgarishlarga bo'lgan talablarni tasvirlaydi. Biroq, bu kurashlarning natijalari ko'plab qiyinchiliklarga duch keladi. Mahmud va boshqa qahramonlarning kurashi shuni ko'rsatadiki, jamiyatni o'zgartirish uchun vaqt, qat'iyat va jiddiy kurash talab qilinadi.

Romanning jamiyatni aks ettiruvchi roli Mushfiq Kozimiy romanida jamiyatning o'zgarishi va insonlarning kurashlari haqidagi tasvirlar orqali Eronning yangi davriga oid bir nechta masalalar ochib beriladi. U ijtimoiy qatlamlar, korrupsiya, ayollarning huquqlari, diniy hokimiyat va jamiyatdagi tengsizlikni ta'kidlaydi. Roman nafaqat Eronning tarixiy va siyosiy o'zgarishlarini, balki jamiyatdagi insonlarning o'zgarishga bo'lgan ishonchini ham aks ettiradi. Mushfiq Kozimiy o'z asarida Eronning yangi davriga xos barcha muammolarni ta'kidlash bilan birga, bu muammolarni hal qilish uchun zarur bo'lgan o'zgarishlarni ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Mushfiq Kozimiyning “Qo‘rqinchli Tehron” romani matni.
2. Jalil Al-e Ahmad. “Eron adabiyotida yangi davr” (ilmiy maqola).
3. Tehron Universiteti. “Eron yangi davr romanchiligi tarixi” (monografiya).